

T. B. M. M.

(S. Sayısı : 179)

**Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun  
Tasarısı ve Millî Savunma ve Adalet Komisyonları  
Raporları (1/436)**

T.C.

*Başbakanlık*

29.7.1992

*Kanunlar ve Kararlar*

*Genel Müdürlüğü*

*Sayı : B.02.0.KKG/101-381/05349*

**TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA**

Millî Savunma Bakanlığınca hazırlanan ve Başkanlığımıza arzı Bakanlar Kurulunca 11.7.1992 tarihinde kararlaştırılan "Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı" ile gerekçesi ilişikte gönderilmiştir.

**Gereğini arz ederim.**

*Süleyman Demirel*

**Başbakan**

**GENEL GEREKÇE**

1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 23 üncü maddesi; sıkıyönetimin kaldırılması durumunda, sıkıyönetim askerî mahkemelerinde görülmekte olan davaların sonuçlandırılmasına kadar, bu mahkemelerin görev ve yetkilerinin devam edeceği hükmünü içermektedir.

Sıkıyönetimin kalkmış olmasına rağmen, bu hüküm uyarınca bazı illerde sıkıyönetim askerî mahkemeleri faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Ancak, bu durum, Anayasaya aykırı bir özellik arz etmektedir. Şöyle ki; Anayasanın 145 inci maddesinin üçüncü fıkrası, askerî mahkemelerin savaş veya sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduklarının kanunla gösterileceğini amirdir. Bu hüküm, aynı zamanda askerî mahkemelerin sıkıyönetim yönünden yetkilerinin, sıkıyönetimin devam ettiği süre ile sınırlı olduğu ve sıkıyönetim kaldırılınca bu yetkinin de sona ereceği anlamını içermektedir. Olağanüstü durum artık yoksa, olağanüstü yolların ve tedbirlerin de sona ermesi ve olağan hukuk düzeninin tüm gerekleriyle geri gelmesi doğaldır.

Diğer taraftan, Anayasanın 122 nci maddesinin beşinci fıkrası gereğince çıkarılacak kanunla; ancak, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hallerinde, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, hürriyetlerin nasıl kısıtlanacağı veya durdurulacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi halinde vatandaşlar için getirilebilecek yükümlülükler düzenlenebilmektedir. Sıkıyönetim dönemine özgü yetkilerden bir bölümünün, bu dönemin bitmesinden sonra dahi uygulama alanında kalmasının kanunla tanınması, Anayasanın bu hükmüne aykırılık teşkil edecektir.

Ayrıca, sıkıyönetim kalkınca, askerî mahkemeler artık sıkıyönetim suçları ve suçluları yönünden “bir kimsenin kanunen tabi olduğu mahkeme” niteliğini de yitirmektedir. Bu nedenle, sıkıyönetime özgü yetkilerin uzatılmasıyla, “Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkartma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü mercilerin kurulması” gibi bir yola gidilmiş olur ki, bu da Anayasanın 37 nci maddesiyle çelişme durumunu ortaya çıkaracaktır.

Görüldüğü üzere, 1402 sayılı Kanununun 23 üncü maddesinin, Anayasanın 37, 122 ve 145 inci maddelerine aykırılığı tartışmayı gerektirmeyecek biçimde açık olmakla birlikte, bu madde nin iptali yolu da kapalı bulunmaktadır.

Şöyle ki, 1971 tarihinden itibaren mezkûr 23 üncü madde sık sık değişikliğe uğramış; bu maddenin ilk metni, Anayasa Mahkemesince 1961 Anayasasının 32, 124 ve 138 inci maddelerine aykırı görülerek, 15-16 Şubat 1972 tarihli ve 1971/31 Esas, 1972/5 Karar sayılı kararı ile iptal edilmiş olmasına karşın, 1961 Anayasasına, 15 Mart 1973 tarihli ve 1699 sayılı Kanunla eklenen geçici 21 inci madde ile, iptal edilen madde paralelinde yeni bir düzenleme yapılmıştır.

Daha sonra, 15 Mayıs 1973 tarihli ve 1728 sayılı Kanunla 23 üncü madde değiştirilerek, sıkıyönetimin kalkması durumunda sıkıyönetim askerî mahkemelerinin yetki ve görevlerinin sona ermesi öngörülmüş olmasına rağmen, 12 Eylül 1980 tarihini takiben 19 Eylül 1980 tarihli ve 2301 sayılı Kanunla madde tekrar değiştirilerek bugünkü durumuna getirilmiş bulunmaktadır. Bu düzenleme, Millî Güvenlik Konseyi döneminde yapıldığından, Anayasanın Geçici 15 inci maddesi nedeniyle, Anayasaya aykırılık iddiasının ileri sürülmesine ve Anayasa Mahkemesinin yargısal denetimine imkân vermemektedir.

Bu nedenle, madde değiştirilmediği sürece sıkıyönetim kaldırılmış olsa bile, sıkıyönetim askerî mahkemeleri, davalar sonuçlandırılıncaya kadar görevlerine devam edecek ve Anayasaya aykırılık ileri sürülemeyecektir. Bu durum ise, demokratik hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmamaktadır.

Ayrıca, 23 üncü maddenin üçüncü fıkrası, kamu davası açılmamış dosyalar ile duruşmanın tatiline karar verilmiş davaların; durumlarına, mahiyetlerine ve kanun hükümlerine göre görevli ve yetkili mercilere gönderilmesini öngördüğünden, sıkıyönetimin kaldırılması ile birlikte açılmış olan davaların kapsadığı olaylarla ilgili bulunan, fakat ele geçirilememiş veya soruşturmaları tamamlanmamış olması nedeniyle haklarında dava açılmamış veya dava açılmış olup da haklarında duruşmanın tatiline karar verilmiş bulunan sanıklara ait dosyalar, hiç bir koşula bağlı olmaksızın adli yargı mercilerine devredilmiştir. Bu durum, aynı olayın sanıklarının ayrı yerlerde ve değişik mahkemelerde yargılanmalarına, örgütsel olaylarda şahıslarla olaylar arasındaki organik bağlantının kopmasına, delillerin kaybedilmesine ve bazen de örgütsel ve nitelikli bir fiilin ferdi ve basit bir eylem olarak değerlendirilmesine sebebiyet vermektedir.

Ülkemiz aleyhine Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna yapılan kişisel başvurular nedeniyle, Dışişleri Bakanlığınca Millî Savunma Bakanlığına gönderilen yazılarda, 1402 sayılı Kanununun 23 üncü maddesinin Anayasaya ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırılığı konuları gündeme getirilmiştir.

Halen Ankara, Diyarbakır ve İstanbul illerinde görev ve yetkileri devam eden sıkıyönetim askerî mahkemelerinde görülmekte olan davaların büyük bir bölümü karara bağlanmış olmasına rağmen, usulî işlemlerin (tebliğ, temiz v.s. gibi) daha uzun bir süre devam edeceği değer-

lendirilmektedir. Tutuklu ve hükümlülerden büyük bir bölümü de 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunundan yararlandırılarak tahliye edilmişlerdir.

Görev ve yetkileri devam eden sıkıyönetim askerî mahkemelerinin iş ve personel durumu- na ilişkin çizelge ektedir. Buna göre, yargılaması devam eden otuzyedî, haklarında karar verilmiş olup tebliğ aşamasında bulunan dört ve dosyaları Askerî Yargıtay incelemesinde bulunan otuzyedî olmak üzere toplam seksensekiz tutuklu bulunmaktadır. Bu haliyle, sıkıyönetim askerî mahkemelerinden beklenen amaç gerçekleşmiş bulunmaktadır.

Belirtilen nedenlerle, 1402 sayılı Kanunun 23 üncü maddesinin değiştirilmesi ve bu Kanuna geçici bir madde ilave edilmesi suretiyle, sıkıyönetimin kaldırılması durumunda sıkıyönetim askerî mahkemelerinin görev ve yetkilerinin sona erdirilmesi; mevcut mahkemelerde görülmekte olan davaların da adlî yargı mercilerine devredilmelerine imkân sağlanarak halen görev yapan üç sıkıyönetim askerî mahkemesinin kaldırılması; mahkeme savcılık, Askerî Yargıtay ve Askerî Yargıtay Başsavcılığında bu işle görevli askerî ve sivil hâkim ve savcılarının asıl görev yerlerine iade edilmesi; bina, araç gereç ve personel tasarrufunda bulunulması; Anayasaya ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırılık gibi kamuoyundaki olumsuz görüş ve düşüncelerin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

#### MADDE GEREKÇELERİ

Madde 1. — Bu madde ile, Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırı bulunan 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 23 üncü maddesi değiştirilerek, sıkıyönetimin kaldırılması durumunda, sıkıyönetim askerî mahkemelerinin görev ve yetkilerinin sona ermesi, soruşturma ve dava dosyalarının görevli ve yetkili adlî yargı mercilerine gönderilmesi öngörülmektedir.

Diğer taraftan, usul ekonomisi, soruşturma ve davaların sürüncemede bıkarılmaması gibi mülhazalar dikkate alınarak, soruşturma ve dava dosyalarının; iddianame, görevsizlik, yetkisizlik ve benzeri herhangi bir karar verilmesine gerek olmaksızın, buldukları aşamada soruşturma ve yargılamaya devam edilmek üzere görevli ve yetkili mercilere gönderilmesine imkân tanınmaktadır.

Madde 2. — 1402 sayılı Kanuna eklenen bir ek geçici madde ile, 23 üncü maddeki değişikliğe paralel olarak, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte görevli sıkıyönetim askerî mahkemelerinin görev ve yetkilerinin sona erdirilmesi ve bu mahkemelerde görülmekte olan dava dosyalarının da adlî yargı mercilerine devredilmesi öngörülmektedir.

Ayrıca, halen görevli sıkıyönetim askerî mahkemelerindeki işlemi devam eden örgütsel nitelikteki dava dosyalarının bütünlüğünün korunması, organik bağlantının kopmasına meydan verilmemesi, delillerin birlikte değerlendirilmesinin temini ve yargılamaların karar aşamasına gelmesi, büyük bir bölümünün de karara bağlanmış olması dikkate alınarak; kamu düzenine ilişkin olmayan genel yetki kuralı dışında bir düzenleme ile, sıkıyönetim askerî mahkemelerinin buldukları yerin yargı çevresindeki adlî yargı mecii yetkili kılınmıştır.

Bu mahkemelerdeki dava dosyalarının da sürüncemede bırakılmaması için, görevsizlik, yetkisizlik ve benzeri herhangi bir karar verilmesine gerek olmaksızın, buldukları aşamada işlemlerine devam edilmek üzere belirlenen yargı merciine gönderilmesi, cezaların infaz işlemlerinin de Cumhuriyet başsavcılıklarınca kovuşturulması ve yerine getirilmesi hükme bağlanmaktadır.

Madde 3. — Yürürlük maddesidir.

Madde 4. — Yürütme maddesidir.

	PERSONEL DURUMU				İŞ DURUMU									
	Savcı	Cumhuriyet	Savcıya	Hâkim	Hâkim	Börlümekte Olan Davalar		Askeri Yargıtay'deki Davalar		Tebliğ Aşamasındaki Davalar		Davalar		
						Dosya Miktarı	Tutuklu Sanık Miktarı	Tutuksuz Sanık Miktarı	Dosya Miktarı	Tutuklu Sanık Miktarı	Tutuksuz Sanık Miktarı		Tutuklu Sanık Miktarı	
Askeri	1	2	1	2	2	15	3	526	11	26	2040	14	4	924
ANKARA Sakayönelim Askeri Mah.														
1			2	-		31	44	402	6	11	55	13	-	219
DİVARBAKIR Sakayönelim Askeri Mah.														
1		3	3	3		5	-	278	8	-	8	6	-	1337
İSTANBUL Sakayönelim Askeri Mah.														
3	3	3	6	5		51	47	1205	25	37	2103	33	4	2480
TOPLAM														

Askeri Yargıtay Başkanlığında 5 Cumhuriyet Savcısı; Askeri Yargıtay'da 13 Teftik Hâkimi görevli bulunmaktadır.

## Millî Savunma Komisyonu Raporu

*Türkiye Büyük Millet Meclisi*

*Millî Savunma Komisyonu*

24.9.1992

*Esas No. : 1/436*

*Karar No. : 31*

### TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı, Komisyonumuzun 24.9.1992 tarihli 1 inci Birleşiminde Millî Savunma ve Adalet Bakanlıkları temsilcilerinin de iştirakiyle incelenip görüşüldü.

1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 23 üncü maddesi; sıkıyönetimin kaldırılması durumunda, sıkıyönetim askerî mahkemelerinde görülmekte olan davaların sonuçlandırılmasına kadar, bu mahkemelerin görev ve yetkilerinin devam edeceği hükmünü içermekte ve bu hüküm uyarınca, sıkıyönetim kaldırılmış olmasına rağmen, bazı illerde sıkıyönetim askerî mahkemeleri faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Bu durum, Tasarının gerekçesinde de belirtilen nedenlerle; Anayasanın 37, 122 ve 145 inci maddelerine aykırılık teşkil etmekte ancak, Anayasanın geçici 15 inci maddesi nedeniyle de, Anayasaya aykırılık iddiası ileri sürülememekte ve Anayasa Mahkemesinin yargısal denetimine imkân tanımamaktadır. Ayrıca, ülkemiz aleyhine Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna yapılan kişisel başvurular nedeniyle, 1402 sayılı Kanunun 23 üncü maddesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırılığı da gündeme getirilmektedir.

Bu sakıncaları gidermek için hazırlanmış olan Kanun Tasarısı ile; sıkıyönetimin kaldırılması durumunda sıkıyönetim askerî mahkemelerinin görev ve yetkilerinin sona erdirilmesi, mevcut mahkemelerde görülmekte olan davaların adli yargı mercilerine devredilmelerine imkân sağlanarak halen görev yapan üç sıkıyönetim askerî mahkemesinin kaldırılması, mahkeme, savcılık, Askerî Yargıtay ve Askerî Yargıtay Başsavcılığında bu işle görevli askerî ve sivil hâkim ve savcılarının asıl görev yerlerine iade edilmesi, bina, araç, gereç ve personel tasarrufunda bulunulması ve nihayet Anayasaya ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırılık gibi kamuoyundaki olumsuz görüş ve düşüncelerin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

Tümü üzerinde yapılan görüşmelerden sonra, gerekçede ileri sürülen hususlar ve yapılan tamamlayıcı açıklamalar da dikkate alınarak, Tasarının tümü Komisyonumuzca uygun bulunmuş ve maddelerinin müzakeresine geçilmiştir.

Tasarının 1,2,3 ve 4 üncü maddeleri Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

Raporumuz, havalesi gereği Adalet Komisyonuna tevdi edilmek üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan  
*A. Baki Tuğ*  
Ankara  
Sözcü  
*Mustafa Kaçmaz*  
Van  
Üye  
*Muhammet Kaymak*  
Adana  
Üye  
*Abuzer Tanrıverdi*  
Adıyaman  
Üye  
*Asım Kaleli*  
İçel  
Üye  
*Gurhan Çelebican*  
İstanbul  
Üye  
*Faruk Saydam*  
Manisa

Başkanvekili  
*Ural Köklü*  
Uşak  
Kâtip  
*M. Sabri Güner*  
Kars  
Üye  
*Celal Kürkoğlu*  
Adıyaman  
Üye  
*Yücel Seçkiner*  
Ankara  
Üye  
*Mukadder Başoğuz*  
İstanbul  
Üye  
*Tevfik Diker*  
Manisa  
Üye  
*Cevat Ayhan*  
Sakarya

**Adalet Komisyonu Raporu**

*Türkiye Büyük Millet Meclisi*

*Adalet Komisyonu*

*Esas No. : 1/436*

*Karar No. : 3*

**TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA**

Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Adalet ve Millî Savunma Bakanlıkları temsilcilerinin de katılmalarıyla Komisyonumuzca incelenip görüşülmüş, gerekçesi uygun görülerek maddelerine geçilmesi kabul edilmiş ve Tasarı Bakanlar Kurulundan gelen şekli ile aynen kabul edilmiştir.

Raporumuz Genel Kurulun onayına sunulmak üzere saygı ile arz olunur.

Başkan  
*Cemal Şahin*  
Çorum  
Üye  
*Cemalettin Gürbüz*  
Amasya  
Üye  
*Hasan Namal*  
Antalya  
Üye  
*Ahmet Dökülmez*  
Kahramanmaraş  
Üye  
*Hasan Aşar*  
Konya  
Üye  
*Mustafa Yılmaz*  
Malatya

Kâtip  
*Ali Rıza Gönül*  
Aydın  
Üye  
*Baki Tuğ*  
Ankara  
Üye  
*Elaattin Elmas*  
İstanbul  
Üye  
*Murat Başesgioğlu*  
Kastamonu  
Üye  
*H. Cavit Erdemir*  
Kütahya  
Üye  
*Nevzat Ercan*  
Sakarya

Üye

*Mehmet Fevzi Şihanlıoğlu*  
Şanlıurfa

## HÜKÜMETİN TEKLİF ETTİĞİ METİN

### Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

**MADDE 1. —** 13.5.1971 tarihli ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 19.9.1980 tarihli ve 2301 sayılı Kanunla değişik 23 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Madde 23. — Sıkıyönetimin kaldırılması durumunda, sıkıyönetim askerî mahkemelerinin görev ve yetkileri sona erer.

Soruşturma ve dava dosyaları karar verilmesine gerek olmaksızın durumlarına, mahiyetlerine ve kanun hükümlerine göre, buldukları aşamada soruşturmaya ve yargılamaya devam edilmek üzere görevli ve yetkili mercilere gönderilir.

**MADDE 2. —** 1402 sayılı Kanuna aşağıdaki ek geçici madde eklenmiştir.

“EK GEÇİCİ MADDE 5. — Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte görev ve yetkileri devam etmekte olan sıkıyönetim askerî mahkemelerinin görev ve yetkileri sona erer.

Bu mahkemelerde görülmekte olan dava dosyaları karar verilmesine gerek olmaksızın ve buldukları aşamada yargılamaya devam edilmek üzere; tebliğ aşamasında bulunan, karar verilmiş olup da gerekçeli hükümlerinin yazım işleri tamamlanan dava dosyaları durumlarına, mahiyetlerine ve kanun hükümlerine göre, davalara bakmakta olan sıkıyönetim askerî mahkemelerinin buldukları yerin yargı çevresindeki görevli yargı mercilerine gönderilir.

Temyiz incelemesi için Askerî Yargıtay Başsavcılığında ve Askerî Yargıtay dairelerinde bulunup da henüz karara bağlanmamış dava dosyaları, Yargıtaya; karar verilmiş olanlar, işlemlerinin tamamlanmasını müteakip Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte davaya bakmaya yetkili sıkıyönetim askerî mahkemesinin bulunduğu yerin yargı çevresindeki görevli yargı mercilerine gönderilir.

Cezaların infaz işlemleri, Cumhuriyet başsavcılıklarınca kovuşturulur ve yerine getirilir.”



**MİLLÎ SAVUNMA KOMİSYONUNUN  
KABUL ETTİĞİ METİN**

**Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılma-  
sına Dair Kanun Tasarısı**

**MADDE 1. — Tasarının 1 inci maddesi  
Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.**

**MADDE 2. — Tasarının 2 nci maddesi  
Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.**

**ADALET KOMİSYONUNUN  
KABUL ETTİĞİ METİN**

**Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılma-  
sına Dair Kanun Tasarısı**

**MADDE 1. — Tasarının 1 inci maddesi  
Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.**

**MADDE 2. — Tasarının 2 nci maddesi  
Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.**

(Hükümetin Teklif Ettiği Metin)

MADDE 3. — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 4. — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

*S. Demirel*

Başbakan

Devlet Bakanı ve Başbakan Yrd.

*Prof. E. İnönü*

Devlet Bakanı

*Prof. T. Çiller*

Devlet Bakanı

*İ. Tez*

Devlet Bakanı

*Prof. T. Akyol*

Devlet Bakanı

*O. Külercioğlu*

Devlet Bakanı

*Ö. Barutçu*

Devlet Bakanı

*E. Şahin*

Devlet Bakanı

*M. Batalı*

Millî Savunma Bakanı

*N. Ayaz*

Dışişleri Bakanı V.

*E. Ceyhan*

Millî Eğitim Bakanı

*K. Töptan*

Sağlık Bakanı

*Y. Aktuna*

Tarım ve Köyşleri Bakanı

*N. Cevheri*

Sanayi ve Ticaret Bakanı V.

*İ. Tez*

Kültür Bakanı

*D. F. Sağlar*

Orman Bakanı

*V. Tanır*

Devlet Bakanı

*C. Çağlar*

Devlet Bakanı

*E. Ceyhan*

Devlet Bakanı

*A. Gönen*

Devlet Bakanı

*G. Ergenekon*

Devlet Bakanı

*M. Kahraman*

Devlet Bakanı

*M. A. Yılmaz*

Devlet Bakanı

*Ş. Ercan*

Adalet Bakanı

*M. S. Oktay*

İçişleri Bakanı

*İ. Sezgin*

Maliye ve Gümrük Bakanı

*S. Oral*

Bayındırlık ve İskân Bakanı

*Prof. O. Kumbaracıbaşı*

Ulaştırma Bakanı

*Y. Töpcü*

Çalışma ve Sos. Güvenlik Bakanı

*M. Moğultay*

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı

*E. Farahyali*

Turizm Bakanı

*Prof. A. Ateş*

Çevre Bakanı

*B. D. Akyürek*

(Millî Savunma Komisyonunun Kabul Ettiği  
Metin)

MADDE 3. — Tasarının 3 üncü maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 4. — Tasarının 4 üncü maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

(Adalet Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

MADDE 3. — Tasarının 3 üncü maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 4. — Tasarının 4 üncü maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

